

Adrian Hatos

Colectivism după colectivism?

Forme asociative de organizare în
agricultura românească de tranziție:
1990-2002

COLECȚIE DE SUCCES

ADRIAN HATOS

**Colectivism după colectivism?
Forme asociative de organizare în agricultura
românească de tranziție: 1990-2002**

ADRIAN HATOS

Colectivism după colectivism? Forme asociative de organizare în agricultura românească de tranziție: 1990-2002

Referenții științifici ai cărții sunt:

Prof. univ. dr. Achim Mișu

Prof. univ. dr. Gheorghe Șișeștean

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr 003

Tehnoredactare computerizată: Morariu Irina Maria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ADRIAN HATOS

Colectivism după colectivism? Forme asociative de organizare în agricultura românească de tranziție: 1990-2002

Editura Lumen

Bibliografie

pag.

ISBN: 978-973-7766-88-5

Extras din volumul:

Hatos, A. (2006). Colectivism după colectivism? Forme asociative de organizare în agricultura românească de tranziție: 1990-2002. Iași, România: Lumen.

ADRIAN HATOS

**Colectivism după colectivism?
Forme asociative de organizare în
agricultura românească de tranziție:
1990-2002**

Lumen

Iași 2006

Extras din volumul:

Hatos, A. (2006). Colectivism după colectivism? Forme asociative de organizare în agricultura românească de tranziție: 1990-2002. Iași, România: Lumen.

Adrian Hatos (n. 29.02.1972 la Sfântu-Gheorghe) este lector la Universitatea din Oradea. Are doctoratul în sociologie. Este interesat de metodologia științelor sociale, de politicile de dezvoltare, mai ales de dezvoltarea participativă. A fost și este implicat în mai multe programe de cercetare științifică și în proiecte de dezvoltare socială. A publicat numeroase articole în reviste de specialitate și un volum de „Sociologia educației” (Editura Polirom, 2006).

Dedicație:

Bunicilor, părinților și surorii mele, Helenita

Extras din volumul:

Hatos, A. (2006). Colectivism dupa colectivism? Forme asociative de organizare in agricultura romaneasca de tranzitie: 1990-2002. Iasi, Romania: Lumen.

CUPRINS

Introducere	9
Motivație. Obiective	9
Despre metodă	12
Organizarea cărții	13
Asociațiile agricole românești în literatura sociologică cazuistică	17
Introducere	17
Despre utilizarea noțiunii de asociație	18
Desființarea C.A.P.-urilor – drumul către asociații	20
Amorsarea asociațiilor	25
Mod de organizare al asociațiilor	27
Evoluții și metamorfoză finală	29
Tipuri de asociații și legile care le reglementează	31
Legile restructurării agrare în România	32
Asociațiile agricole – forme de acțiune colectivă	39
Asociațiile agricole – organizații de tip cooperatist	39
Ce este cooperativa?	41
Istoricul cooperativelor moderne	43
Eșecurile cooperativelor	44
Cooperarea rurală în România pre-socialistă	45
Cooperarea agricolă românească actuală în date oficiale	49
Teoria acțiunii colective. Ipoteze privind amorsarea și evoluția asociațiilor ...	51
Factori care determină succesul sau eșecul acțiunii colective	61
Incluziunea în rețele sociale a deciziilor economice. Perspectiva lui Mark Granovetter	75
Capital social și acțiune colectivă	79
Efecte economice ale capitalului social. Rezultatele cercetărilor	82
Relațiile dintre capitalul social și acțiunea colectivă. Importanța încrederii	83
Restructurarea agrară în Europa Centrală și Răsăriteană și persistența structurilor de exploatare agricolă colectiviste	131
Introducere	131

Transformarea structurii agrare a Europei Centrale și Răsăritene în perioada 1989-2000.....	133
Transformarea agriculturii postsocialiste.....	136
Noua structură agrară.....	141
Economia politică a restructurării și reformei agrare.....	144
Ideologiile reformelor agrare.....	147
Factori care au inhibat decolectivizarea.....	151
Teorii individualiste ale opoziției la decolectivizare.....	155
Asociațiile agricole românești în context internațional.....	165
Sinteza teoriilor.....	177
Cum au apărut asociațiile agricole din Bihor în 1991-1993.....	181
Date.....	181
Întrebări de cercetare.....	182
Rezultate.....	182
Concluzii.....	199
Evoluția structurii agrare a județului Bihor între 1992-2002.....	203
Introducere. Obiective-întrebări de cercetare.....	203
Date.....	203
Evoluția asociațiilor agricole cu personalitate juridică și a societăților comerciale.....	204
Paradoxul managementului asociațiilor agricole.....	207
În noul mileniu, ultimele evoluții.....	211
Concluzii.....	212
Asociații formale și familiale.	
Caracteristici și evoluție – descriere și ipoteze.....	213
Introducere.....	213
Obiective.....	214
Date.....	214
Evoluția structurii agrare a României între 1989 și 1995.....	215
Concluzii.....	238
Fațetele schimbării în Tinca, Batăr și Cefa.....	241
Întrebări de cercetare.....	241
Metodologia studiului de caz.....	242
Tinca.....	249
Batăr.....	263
Cefa.....	279

Teoretizând satul românesc și instituțiile sale agricole prin studiu de caz.....	303
Despre instituțiile sociale din satele românești.....	304
Dependența de cale. Lichidarea C.A.P.-urilor.....	305
Structura socio-economică a localității.....	307
Capitalul social și emergența noii structuri agrare.....	318
Probleme în funcționarea asociațiilor cooperatiste.....	324
Caracterul multifuncțional al asociațiilor agricole.....	328
Concluzii.....	331
Asociații agricole, acțiune colectivă și capital social.....	331
Metodologia.....	333
Etapizarea proceselor de restructurare agrară din România.....	334
Constatări generale privind asociațiile.....	335
Asociațiile în contextul politicilor agrare.....	338
Specificul asociațiilor juridice și familiale la nivel național. Evoluții.....	339
Apariția și evoluția asociațiilor în județul Bihor.....	340
Cine intră în asociații?.....	342
Cum s-au înființat asociațiile?.....	343
Capitalul social și asociația.....	347
Organizarea asociațiilor și eficiența lor.....	348
Încheiere.....	351
Bibliografie.....	355

Pagina lasata intentionat goala

Extras din volumul:

Hatos, A. (2006). Colectivism dupa colectivism? Forme asociative de organizare in agricultura romaneasca de tranzitie: 1990-2002. Iasi, Romania: Lumen.

INTRODUCERE

Motivație. Obiective

Pentru orice observator al evoluției structurii agricole a României din ultimul deceniu și jumătate, fenomenul asociativ este unul dintre cele mai marcante și, posibil, interesante fenomene. Caracterul său remarcabil derivă din amploarea sa cantitativă¹ dar și din caracterul său problematic în raport cu multe dintre temele de dezbatere economică, sociologică și politologică la modă. Dacă aș fi solicitat să-mi expun motivele pentru care am decis să investighez acest fenomen, aparent obscur, din cadrul transformărilor agriculturii românești aș putea invoca mai multe rațiuni.

În primul rând, această lucrare a fost motivată de curiozitate disciplinată științific. Asociațiile agricole, deși au acoperit o parte importantă din agricultura românească a ultimilor 13 ani, au rămas fenomene socio-economice sub-cercetate. Motivația acestei stări a discursului științelor sociale despre realitatea rurală din România post-1990 ar putea fi un interesant subiect de studiu însăși. Asociațiile apar, parcă împotriva preferințelor autorilor totuși, în unele studii referitoare la evoluții socio-economice ale satului românesc.

În plus, asociațiile tind să contrazică tezele care vedeau în sfârșitul comunismului moartea colectivismului și, în orice caz, decesul oricărei forme de organizare cooperatiste. Asociațiile introduc în peisajul agricol aranjamente instituționale cu care economiștii liberali sunt foarte puțin familiarizați și, evident, într-o relație cel puțin antipatică. Tocmai pentru că fac piețele agricole mai puțin potrivite caracteristicilor de competitivitate și maximizare, gândirea, politica și economia de dreapta le-a tratat cu ostilitate sau a încercat pur și simplu să le ignore, printr-o formulă de „gândire magică” care pretindea să le aneantizeze prin uitare.

Pe de altă parte, interesul meu, ca sociolog, derivă din faptul că asociațiile indică despre cei care le sunt membri, capacitate de organizare în scopul realizării unor scopuri comune. Asociațiile contrazic teza dispariției capacității de cooperare în mediul rural și constituie un interesant laborator de cercetare, în context local, a mecanismelor

---

¹ Peste 18% din terenul arabil al României era cuprins în structuri asociative în 1998 (Macours, Swinnen, 2000). Validitatea cifrei este, evident, discutabilă. Cifra citată se referă la suprafețele incluse în asociații, ignorând diversitatea modalităților de organizare a asociațiilor dintre care doar o parte, minoritară, sunt de tip cooperatist.

de soluționare a dilemelor acțiunii colective, de posibilitate, succes sau de eșec al cooperării. Din acest punct de vedere, materialul de față se înscrie în linia studiilor privind instituțiile de acțiune colectivă, cu atât de mare interes pentru specialiștii din domeniul dezvoltării și a sociologiei economice.

În sfârșit, să remarcăm faptul că, la o privire neutră, asociațiile apar imediat ca instituții de dezvoltare rurală participativă. Față de alte modalități convenționale de stimulare a bunăstării, cum sunt transferurile centralizate, asociațiile au avantajul de a reflecta interesele participanților, de a exprima identitatea lor socială ca agenți și, teoretic, de a-i responsabiliza față de destinele lor și ale colectivităților din care fac parte.

Lucrarea mea urmărește să teoretizeze asociațiile agricole dintr-o perspectivă sociologică, uneori transdisciplinară, depășind reduționismele economice sau cele antropologice. Vom îndeplini acest țel prin soluționarea câtorva sarcini de cercetare pe care ni le-am impus voluntar:

- Conceptualizarea asociațiilor agricole și încadrarea lor teoretică corespunzătoare.
- Înțelegerea proceselor prin care au apărut, au evoluat și, adeseori, au dispărut asociațiile.
- Înțelegerea relațiilor dintre asociațiile agricole și alte structuri instituționale din câmpul agriculturii românești contemporane.

Realizarea unor obiective atât de ambițioase, cel puțin aparent, presupune un demers metodologic precaut. Stabilirea modalităților prin care se vor soluționa obiectivele expuse presupune, pentru început, clarificarea nivelurilor de analiză a fenomenului.

Este interesant de observat că toate fazele de transformare rapidă a structurii agrare din România au fost induse la nivel macro, mai ales prin decizii sau schimbări de natură politică. Răsturnarea politică din 1989, Legea Nr. 18 din 1991 sau modificarea politicii agrare de către guvernul de centru-dreapta venit la putere în 1996 au declanșat spasme la nivelurile organizațiilor agrare și au schimbat de multe ori dramatic existențele familiilor de agricultori. Se poate vorbi de o dependență de structurii agrare românești de politic. Iar aprecierea, destul de frecventă în literatura de specialitate românească, cum că României îi lipsește o politică agrară, ar trebui corectată, remarcându-se nu absența politicilor agrare, ci a politicilor agrare care să dea satisfacție majorității celor care lucrează în agricultură.

Pe de altă parte, este, credem noi, superficial să-i considerăm pe agricultori terminale pasive ale comenzilor politicului. Exigențele vieții în familiile rurale, normele care reglementează percepția unei calități satisfăcătoare a vieții, regulile vieții comunitare au determinat procese specifice de adoptare a politicilor și de adaptare la condițiile impuse de acestea. Structura agrară rezultată din aceste transformări nu este

o materializare directă a voinței politice ci reflectă modul în care, la nivel local, indivizii, structurați pe diferite paliere – familii, clanuri, organizații, etc. – au adaptat mediul – cu resursele și limitările sale la propriile interese. Niveluri mezo și micro ale analizei nu pot lipsi dintr-o dare de seamă a configurării structurii agrare post-socialiste românești.

Mai mult, nu trebuie ignorată nici miopia la care cantonarea la un nivel micro sau mezo al analizei îl condamnă prin analist. Caracterul reducăționist al interpretărilor ar deriva direct din cadrul analitic specific nivelului dar și din limitele reflexivității actorilor de la care am încerca să obținem informații pentru a lămurii evenimente sau situații de la aceste niveluri. Prin urmare, o trecere în revistă analitică și critică a politicilor, având în vedere legătura lor cu mediul pe care presupun că îl reglementează se impune.

O analiză a proceselor de transformare prin care au apărut și au evoluat asociațiile agrare nu ar fi validă și nici clară, dacă nu ar distinge între diferitele niveluri la care aceste procese au loc. Urmând o clasificare obișnuită a acestor niveluri, vom grupa unitățile și procesele prin care acestea interacționează și se transformă la nivel:

- *Macro* – nivelul politic și cel al politicilor, al reglementărilor care constituie o bună parte din resursele și limitările care determină evoluțiile de la nivelurile inferioare. În cadrul macro trebuie incluși și parametrii macro-economici în care funcționează organizațiile.

- *Mezo* – este nivelul colectivităților sau al organizațiilor al reuniunilor mai mult sau mai puțin formale de persoane Acestea constituie cadrul acțiunilor individuale dar au proprietăți holiste care determină acțiunile și interacțiunile individuale și fac de cele mai multe ori imposibil controlul individual discreționar al rezultatelor acțiunilor individuale de la acest nivel.

- *Micro* – al familiei sau al rețelelor în cadrul cărora se produc interacțiunile dintre actorii finali ai oricărei construcții sociale sau instituționale, indivizii. Tot la nivelul micro al analizei trebuie incluse și referirile la toate acțiunile planificate ale indivizilor.

Despre metodă

Întrucât studiul a urmărit un fenomen care poate fi analizat pe mai multe niveluri – longitudinal și transversal, micro, mezo și macro, din mai multe puncte de vedere – pozitivist și interpretativ în același timp, nu era de așteptat să aibă o foarte mare omogenitate metodologică. Aș putea clasifica, de dragul tipologiilor doar, lucrarea ca un studiu de caz pe un fenomen de acțiune colectivă. Deoarece nu toate asociațiile sunt organizații de cooperare, aș putea la fel de bine să consider această teză ca o monografie a asociațiilor agricole din România.

Practic, complexitatea fenomenului m-a obligat să dezvolt obiectivele cercetării în mai multe întrebări de cercetare, în funcție de nivelurile de analiză și de unitatea de analiză. Astfel, concluziile sunt rezultatul asamblării rezultatelor obținute prin mai multe activități de cercetare. Fiecare capitol de cercetare empirică cuprinde și o prezentare a metodelor utilizate, a unităților de analiză, a datelor și a variabilelor ca și a limitelor metodologice astfel că în acest moment o prezentare rezumativă este suficientă. Sunt convins că cititorii atenți vor descoperi mai multe scăpări, pe care mi le asum.

O bună parte din rezultatele empirice de la nivel mezo – al comunităților și la nivel micro – al gospodăriilor sau al indivizilor, provin din analiza secundară a unor seturi de date culese prin anchete sau din date oficiale. Analizele statistice la nivelul comunităților din județul Bihor au fost realizate pe date culese de autor, în mare parte cu ajutorul unui specialist al Direcției Agricole Județene Bihor. Procesele de decizie colectivă ca și funcționarea asociațiilor sunt mai greu de surprins prin statisticile existente astfel că abordarea detaliată a acestor teme a fost posibilă doar printr-o abordare calitativă, în profunzime, în contextul producerii fenomenului investigat. Am denumit această acțiune de cercetare studiu de caz, în concordanță cu definiția dată de Yin (1995) metodei. În cadrul ei am cules informații de mai multe feluri despre restructurarea agrară și evoluția fermelor din trei comune bihorene. Rezultate cercetării, foarte valoroase pentru atingerea obiectivelor cercetării, au fost obținute prin sinteza interpretărilor efectuate pe date statistice, din interviuri structurate și informale, din discuții de grup și observație.

Studiul a fost ghidat de o combinație aparent paradoxală de optimism și prudență metodologică. Cu toate că am abordat o temă marginală, puțin studiată, față de care posibilitățile de monitorizare colegială sunt destul de reduse, am fost convins că o bună conceptualizare, teoretizare și clarificare empirică sunt posibile. Mai mult, fără a cădea într-un obiectivism naiv, am încercat să mă țin deoparte de perspectivele ademenitoare ale relativismului. Instituțiile există prin indivizi, dar au o existență obiectivă care devine imediat evidentă în momentul în care oamenii își văd posibilitățile de acțiune limitate de acestea. Pe de altă parte, tema impune mai multe

capcane metodologice pe care am încercat să le depășesc: 1) utilizarea clasificărilor și explicațiilor nativilor sau cele ideologizate ale unor analiști interesați ai fenomenului; 2) reduționismul unui punct de vedere teoretic sau cel al unui singur nivel de analiză (de pildă determinismul sintagmei teoretice a dependenței de cale, care ignoră acțiunile strategice ale actorilor din câmp, sau dimpotrivă, reduționismul individualist metodologic care poate trece cu vederea constrângerile structurale asupra deciziilor actorilor); 3) posibilitatea erorilor ecologice prin lucrul cu informații de la niveluri de agregare diferite; 4) diversele probleme de endogenitate care intervin în lucrările cvasiexperimentale mai ales atunci când introducem în modelarea statistică, dar și în interpretarea datelor calitative, variabile atitudinale; 5) dependența de date secundare, modalitățile de eșantionare și logica măsurărilor nefiind întotdeauna clară, această problemă fiind cronică atunci când sunt utilizate date oficiale.

Una din limitele practice cele mai serioase pe care le-am avut de înfruntat acest studiu a fost lipsa datelor pentru analiză secundară. În 1996, când am demarat studiul, a fost realizată prima anchetă cu adevărat serioasă care a inclus printre unitățile de analiză și asociațiile de producție iar între itemii anchetei despre gospodăriile țărănești au fost cuprinse și întrebări privind participarea în asociații agricole. În anii care au urmat au mai fost realizate câteva studii utile investigării asociațiilor agricole, dar seturile de date sunt în general greu accesibile. Lipsa resurselor pentru realizarea unor anchete proprii care, având în vedere organizarea fenomenului, ar fi presupus costuri apreciabile, a impus consumarea de timp prețios pentru dobândirea accesului la bazele de date naționale.

Organizarea cărții

Expunerea obiectivelor cercetării și a nivelurilor la care fenomenul investigat este structurat clarifică demersurile realizate în continuarea lucrării.

Reconstrucția teoretică a subiectului pornește de la sinteza lucrărilor sociologice sau etnografice care tratează asociații agricole din România folosind o abordare din unghi cazuistic. Continuăm demersul prin indicarea unor clasificări convenționale a asociațiilor și prin indicarea legilor pe baza cărora acestea există, laolaltă cu celelalte elemente ale structurii agrare din România.

Întrucât o parte însemnată a asociațiilor funcționează după o logică cooperatistă prezentăm, un istoric al cooperativelor, cu accent pe cele agrare, atât la nivel național cât și internațional. Odată recunoscute ca organizații de cooperare, asociațiile devin inteligibile cel mai bine prin intermediul teoriei acțiunii colective. Un spațiu însemnat este acordat conceptualizării asocierii ca proces de acțiune colectivă și detalierii factorilor care determină succesul sau eșecul acțiunii colective. În același

capitol includem, printr-o incursiune detaliată, dimensiunile capitalului social. Premisa unui specific cultural al deciziilor economice ale țărănimii este discutată și ea, pe larg, la acest capitol care privește incluziunea socială a fenomenelor economice.

Analiza la nivel macro o încep printr-o discuție asupra politicilor. Mai exact, analizăm persistența structurilor colectiviste de exploatare agricolă în contextul restructurării agrare în Europa Centrală și Răsăriteană. Din punct de vedere strict metodologic, putem include acest capitol tot la dimensiunea teoretică. Pe de o parte, face apel redus la date empirice, bazându-se mai mult pe literatura de specialitate, pe de alta ajută la o clarificarea câmpului de cercetare din perspectiva dimensiunii instituționale și temporale.

Partea strict empirică a studiului este segmentată, pe criterii metodologice, în abordări cantitative și calitative. Ea demarează prin investigarea originilor asociațiilor agricole în județul Bihor și descrierea evoluției structurii agrare a județului până în 2002. Distincția dintre asociațiile juridice și cele familiale merită, am considerat, și ea o analiză. Cu ajutorul unor date la nivel național, formulăm inferențe privind evoluția structurii agrare a României în perioada 1990-1996, dar mai ales în ceea ce privește deosebirile dintre asociațiile juridice și cele familiale.

Capitolul empiric cel mai vast este cel calitativ. Acesta teoretizează apariția și evoluția instituțiilor agrare plecând de la informațiile culese într-un studiu de caz realizat în trei comune bihorene.

Pe parcursul elaborării lucrării am beneficiat de oarecare sprijin instituțional. Am început printr-o mică bursă de cercetare din partea Fundației Soros din Cluj-Napoca. Chiar dacă rezultatele din acel moment – 1994 – nu au fost semnificative în economia cărții, dobândirea bursei a marcat atașamentul meu pentru tematica acțiunii colective. Lecturile despre restructurarea agrară în Europa Centrală și Răsăriteană le-am îmbogățit considerabil pe parcursul unui stagiu de 6 luni de *visiting scholar* petrecut, cu sprijin din partea Guvernului României, între 1999 și 2000 la Universitatea din Michigan, în SUA. Doamna Floare Chipea, actualmente decan a Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea, unde muncesc și eu, mi-a facilitat introducerea temei în planul de cercetare al catedrei. Îi mulțumesc pe această cale.

Mai mulți oameni apropiați m-au ajutat în diverse momente de redactare a volumului. În primul rând, sunt îndatorat domnului profesor Achim Mișu, de la Universitatea „Babeș-Bolyai“. Domnia sa a coordonat teza de doctorat care stă la baza cărții, ceea ce a însemnat, din partea sa, investiție serioasă nu numai de competențe academice, dar și de răbdare și grijă aproape părintească.

Domnul profesor Gheorghe Șișeșteanu de la Universitatea din Oradea a citit și comentat pe larg mai multe dintre capitolele cărții chiar în timpul elaborării. Încercând să depășească formalismul multor interacțiuni scolare, dl. Șișeșteanu a formulat critici întemeiate pe care, chiar dacă nu se aștepta, le-am însușit, într-un fel sau altul.

Într-o perioadă în care cercetarea pe bază de grant pentru tineri era, cel mai adesea, o simplă utopie, m-am putut baza pe prieteni pentru activitatea de teren. În diverse etape ale culegerii datelor m-au ajutat – înregistrând interviuri, mediind contactul cu informatori din localitățile investigate sau doar transportându-mă la locul investigației și afirmând sincer, sper eu, interes, pentru tema cercetării: Mihaela Neamțu, Molnar Andrea, Marius Cioară și Marian Daragiu.

O problemă pe care o întâmpină orice cercetător în științe sociale din România este accesul la date. Indiferent dacă sunt oficiale sau sunt date de cercetare, pentru analiză secundară, identificarea și accesarea lor ridică mult costurile oricărei investigații empirice. Pentru informațiile despre desființarea cooperativelor agricole de producție comuniste, apariția și evoluția asociațiilor din Bihor, puse la dispoziție prompt și în maniera cea mai utilă posibilă îi mulțumesc domnului inginer Vidican de la Direcția Județeană pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală a județului Bihor. Seturi de date importante pentru analizele din volum mi-au fost date de colegul Lucian Pop de la Universitatea din București.

Mulțumiri speciale îndrept către soția mea Roxana care m-a însoțit pe teren, la fel ca alți prieteni și a citit și corectat ultima versiune a cărții. A fost alături de mine în ultimii ani de trudă la teza de doctorat și o parte din laude – criticile sunt ale mele – le merită.

Pagina lasata intentionat goala

Extras din volumul:

Hatos, A. (2006). Colectivism dupa colectivism? Forme asociative de organizare in agricultura romaneasca de tranzitie: 1990-2002. Iasi, Romania: Lumen.

ASOCIAȚIILE AGRICOLE ROMÂNEȘTI ÎN LITERATURA SOCIOLOGICĂ CAZUISTICĂ

Introducere

Asociațiile apar, uneori parcă împotriva preferințelor autorilor, în unele studii referitoare la evoluția socio-economice ale satului românesc. Studiile de tip etnografic sau cazuistic, în care se abordează legătura dintre instituțiile locale și actori și care includ referiri la aceste aranjamente instituționale pot să ne fie de ajutor pentru investigarea conceptuală a sferei asociațiilor agricole dar și pentru elaborarea unui model teoretic al apariției, funcționării și evoluției acestora. În paginile următoare vom încerca o astfel de sinteză, care va decupa, din lucrări considerate utile pentru obiectivele noastre de cercetare, detalii cu valoare pentru încadrarea teoretică a fenomenului investigat.

Sursele de informație folosite nu sunt într-un număr impresionant, nu datorită vreunui proces de selecție aplicat de autor ci tocmai din cauza rarității unor materiale cazuistice referitoare la asociații agricole. Nu pot să pretind, pe de altă parte, că sinteza mea este exhaustivă. Există, cu siguranță, alte relatări valoroase ale fenomenului asociativ din România dar la care, din motive pe care mi le asum, eu nu am avut acces.

O bună parte din materialele analizate provin din campaniile de teren realizate de echipe ale Universității din București sau ale Institutului de Cercetare a Calității a Vieții în cadrul unor programe de cercetare aplicată pentru dezvoltare comunitară finanțate de Uniunea Europeană sau Banca Mondială. De acest fel sunt: studiul de caz al instituțiilor socio-economice din comuna Albota, elaborat de Manuela Stănculescu (1999), materialul despre comuna Fulga al Ionicăi Berevoescu (1999), cel al lui Sebastian Lăzăroiu (1999) despre comuna Comișani (jud. Dambovița) ca și sinteza comparativă referitoare la capitalul social, dezvoltare și sărăcie în mai multe comune românești – unele prezentate pe larg în materialele menționate mai sus: Albota (jud. Argeș), Cincu (jud. Călărași), Fulga de Jos și Moșna (jud. Sibiu), (2000), care conține o abordare – e drept cam eliptică din punct de vedere conceptual - a asociațiilor din punctul de vedere al problematicii capitalului social. În afara de aceasta, am mai folosit relatări de tip etnografic apărute în reviste de specialitate, culegeri de studii sau în rapoarte de cercetare: o analiză a orientărilor axiologice socio-economice ale țăranilor din comuna Crăsani, din județul Ialomița (Frunză și Voicu, 1997), un raport de

cercetare privind resursele pentru dezvoltare ale unui lot de localități rurale românești – Viscri (jud. Sibiu), Pucheni (jud. Dâmbovița), Cuza Vodă (jud. Brăila) și Cincu – (în județul Călărași) - aparținând antropologului Vintilă Mihăilescu (2000) și un articol despre efectele de putere la nivel micro ale decolectivizării în comuna Aurel Vlaicu din județul Hunedoara al antropologului american Katherine Verdery (19982). În fine, informații valoroase referitoare la lichidarea C.A.P.-urilor și la înființarea asociațiilor agricole se găsesc într-un raport cazuistic al lui Nigel Swain (1997) care tratează restructurarea agrară din 9 comune din Transilvania, care, deși ascunse în spatele unor acronime, lasă să se înțeleagă interesul cercetătorului pentru localitățile mixte din pur de vedere etnic. Varietatea cazurilor analizate permite realizarea de comparații sistematice și identificarea modalității prin care anumite caracteristici ale comunităților influențează fenomenul asociativ. Pe de altă, cantitatea mică de informații despre localități din zona investigată de noi, Câmpia de Vest, în afara similarităților posibile cu cazurile abordate de Swain, poate fi un handicap, dacă admitem că structura agrară a localităților din afara arcului carpatic este în mod semnificativ diferită de cea a zonei transilvane, putându-se induce distorsiuni în interpretarea fenomenului asociativ local, din Bihor.

În paginile care urmează voi menționa, din motive de fluentă a prezentării, autorii studiilor respective, doar dacă fac trimitere la o opinie a lor. Referințele factuale vor fi identificate cu numele localității corespunzătoare.

Despre utilizarea noțiunii de asociație

Cele câteva dări de seamă analitice ale unor cazuri de asociere a agricultorilor constituie o evidență a ambiguității semantice care înconjoară conceptul de „asociație“. Deși normele juridice deosebesc mai multe feluri de astfel de exploatații, tipuri cărora le sunt corespunzătoare anumite reguli, anumite posibilități, ceea ce le face diferite ca mod de organizare și funcționare, autorii studiilor notează doar accidental apartenența juridică la un tip de exploatație sau altul. Indiferent dacă este asociație familială, juridică sau societate comercială cu profil agricol, organizația este apelată succint „asociație“, iar membrii „asociați“. O excepție notabilă este Berevoescu (1999), care întreprinde o discuție utilă a diferențelor dintre asociațiile cu personalitate juridică și cele familiale. Ceilalți autori sunt, în mod evident, contaminați de utilizările locale ale termenului de „asociație“. Evident că în cadrul local al cercetării de teren, distincțiile la

---

² Studiile antropologului American, bazate în mare parte pe investigațiile din satul Aurel Vlaicu din județul Hunedoara, au fost rezumate recent în lucrarea “The Vanishing Hectare”, Verdery (2003)

Lucrarea urmărește să teoretizeze asociațiile agricole dintr-o perspectivă sociologică, uneori transdisciplinară, depășind reductionismele economice sau cele antropologice. Vom îndeplini acest țel prin soluționarea câtorva sarcini de cercetare pe care ni le-am impus voluntar:

- Conceptualizarea asociațiilor agricole și încadrarea lor teoretică corespunzătoare.
- Înțelegerea proceselor prin care au apărut, au evoluat și, adeseori, au dispărut asociațiile.
- Înțelegerea relațiilor dintre asociațiile agricole și alte structuri instituționale din câmpul agriculturii românești contemporane.

Realizarea unor obiective atât de ambițioase, cel puțin aparent, presupune un demers metodologic precaut. Stabilirea modalităților prin care se vor soluționa obiectivele expuse presupune, pentru început, clarificarea nivelurilor de analiză a fenomenului.

Autorul

ISBN 973-7766-88-1

9 789737 766885

Conținutul acestui volum nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al Editurii Lumen sau al finanțatorilor

Publicat cu finanțarea:

media
LUMEN
www.EdituraLumen.com

www.EuroMarket.ro
Design, Prints, Web sites
E-commerce applications